

čitanje smisla takvih iskaza pruža mogućnost da se organska misao jasnije sagleda. Nije nova misao ono što je V. Jonić 1928. zapisao u glasilu *Narodna odbrana*, ali se kao iskaz upravo organski prepoznaje u sumi poznatih idejnih koncepata: "Mi Sloveni, mi smo danas jedini koji možemo doneti spasenje Zapadu". To je jasan odjek klasičnih slovenofilskih formulacija, ali je funkcionalizovan u jednom vremenu kao politički stav. Poseban problem predstavlja upravo pomenuta aktualizacija organicističke misli koja se odvija u nacionalističkom "ključu" i u svemu opaža od osamdesetih godina na srpskoj društvenoj sceni. Najvažnije je pitanje kako se jedan istrošeni obrazac mišljenja tako dugo mogao zadržati u sredini koja poznaje različite vidove tradicije. Kada poznati pesnik i prevodilac S. Stefanović u glasilu *Srpski narod* 1943. godine razmišlja o "izgrađivanju nove Srbije kao seljačke države", to nije kao misao nešto novo, ali je znak trajanja jednog nesavremenog obrasca mišljenja, a to je obrazac koji se ustalio u tradiciji srpske konzervativne misli. Sam Stefanović, primera radi, i ne tvrdi da je to filozofsko razmišljanje, ali ga uobličava kao ideološku floskulu koja mu je u određenom momentu bila potrebna u borbi "protiv anglo-američke, anti-evropske plutokratije i judeo-masonske internacionalne lažne demokratije". Taj se iskaz poklapa sa sličnim iskazima njegovih savremenika, ali se poklapa i sa iskazima zagovornika takvih ideja i u današnje vreme. Ono se "poklapanje" može pratiti i do najnovijih vremena, kada su se suprotnosti i na idejnom planu zaoštrile na sličan način kao i u ranijim vremenima. Misao koja se iščitava iz sume takvih iskaza nije više tradicionalna konzervativna misao no tradicionalistički odjek onog već istrošenog obrasca. U valu populizma tradicija se pretvara u tradicionalistički dogmatizam. Primera ima mnogo i zaista ne zahtevaju posebno objašnjenje. Kada poznati pisac D. Ćosić govori kako su poremećaji u savremenom društvu posledica haosa koji je stvorila Francuska revolucija rođena iz duha prosvetljenosti, to se prepoznaje kao prosta varijacija klasične organicističke sheme i poklapanje obrasca mišljenja koje je podstaknuto ideološko-političkim motivima. Kada isti pisac govori da treba "ujediniti Crkvu" u državu u brizi za srpski narod", obrazac u izvornom smislu imamo, vremenski sasvim blizak, u bukvalno sličnom razmatranju N. Velimirovića i odnosu Crkve i države. Postoji čitava istorija iskaza o nerazvijenosti kao prednosti od nemačkih romantičara do ruskih slovenofila – nešto slično zagovara i sam liberalni mislilac A. I. Hercen – pa preko Nikolaja do D. Ćosića, no to se ne može uzimati kao misao u pravom značenju reči. U knjizi *Srpsko pitanje* iz ratne 1992, Ćosić to ovako formuliše: "Uvideti i imenovati preimućstva civilizacijske zaostalosti, a ona postoje, osobito u sferi ekonomije i urbanizacije. Naša današnja razvojna politika nije ih uvažavala. Optimalno iskoristiti preimućstva zaostalosti. Ona su naš početni intelektualni kapital". Organicistička shema ne samo da je opstala već očevidno predugo traje. Nekada je shema bukvalno ponavljanje poznatog obrasca a nekada pak ideološki preoblikovani iskaz koji se sreće kod mnogih organicista. Crnogorski crkveni velikodostojnik i poznati teolog Amfilohije zaista je vešto ponovio jedan takav obrazac koji se nudi kao misao: "Srbi su od pamtiveka sve rešavali na saborima o Trojičinu dne, preko miholjskih zborova na Prevlaci do crkvenih sabora i za to bi bilo dobro da se i danas obnovi saborna svest naroda. Stranke su nešto novijeg datuma i uvezene su među Srbe sa Zapada, što može da bude opasno za nas koji svemu pristupamo s metafizičkih pozicija. Treba donositi odluke iz glave celoga naroda – to su jedine odluke koje su dalekovide i dalekosežne". I ključne sintagme i značenje celine iskaza ne samo da su organicistički prepoznatljivi već su ideološki snažno intonirani. Najpre, u oči pada jedna nedozrela istorijska svest koja zanemaruje elementarne činjenice jer – to nije nepoznato – crkveno-narodni i staleški sabori nisu uvek imali takvu ulogu ni u srednjem veku kada su bili instrumenti u rukama plemićke elite u dobro poznatoj sprezi između trona i oltara. Davati im danas jednu ovakvu ulogu jednostavno znači čitati njihov smisao u populističkom ključu, odnosno, videti smisao i značenje sabora na nesvojevremen način. Ovakva se *sabornost* lako prepoznaje kao ideološko pokriće za moderni kolektizam a kada je reč o kolektizmu svejedno je da li je on levičarski ili desničarski–organicistički. U delima ovog mislioca inače organicistički klišeji uvek imaju takav smisao – po njemu, i srpsko "organsko" društvo ne trpi strano i neprijateljsko telo u svom organizmu. Nacionalistički mesijanizam u njegovim spisima je agresivna ideologija koja je odjek sličnih ideoloških koncepcija starih ruskih slovenofila 22). Osamdesetih godina upravo minulog veka ova je ideologija obilato hranjena iz organicističkih i sličnih izvora, pri čemu je važno imati na umu da nije problem u misli